

Národní park Křivoklátsko

Posudek vypracovaný 8. února 2012

Deklarovaným cílem MŽP pro ochranu přírody v NP Křivoklátsko je zachovat pro další generace přírodní a krajinné hodnoty Křivoklátska a zachovat příznivý stav EVL v tomto regionu. Jde o zachování a obnovy samovolného vývoje lesních ekosystémů v rámci velkého lesního komplexu. NP má být zapsán v kategorii II. IUCN, ve které alespoň 75% plochy má být spravováno podle stanoveného účelu, tj. 1. zóny.

Podle návrhu MŽP by mělo jít o území vytvořené pro ochranu ekosystémů. Vyhlášené kategorie národní a přírodní rezervace tvoří přibližně 10% plochy návrhu NP, I. zóna ochrany NP tvoří 30%, II. zóna 69% a III. zóna 1% plochy NP.

Navrhovaný NP má výměru 10 200 ha a je tvořen z 96% lesy. Nachází se v oblasti Středočeských chlumů mezi obcemi Hýskov a Lhotka nad Stradonicemi, Novým Jáchymovem, Kublovem a Podmokelským mlýnem na jihu, Hřebečnický a Skryjemí na západě a Branovem, Roztoky, Račicemi a Bělčí na severu. Tvoří ho 1-4 LVS, z toho typický je stupeň dubobukový 58% a bukodubový 31%.

Z dřevin hlavní zastoupení má DB 21%, SM 21%, BK 16%, MD 10%, HB 10% BO 12%, ost. listnáče 9% a ost. jehličnaté 1%. Dřeviny původní mají zastoupení 60%, nepůvodní 40%. Z hlavních dřevin SM a DB mají průměrně 5 bonitu, BK 6 bonitu.

Lesy spravují LČR s.p. – LS Nižbor a LS Křivoklát.

Rozbor problémů tvorby NP z hlediska funkcí lesa.

Na dotčeném území existuje přímé řízení lesnických aktivit LHP pro LS Křivoklát a Nižbor. Zpracované LHP respektují schválené plány péče o ZCHÚ i existující zonaci celého území a jsou zpracovány metodou věkových tříd.

Intenzitu lesnického managementu lze stanovit na základě těžeb a obnovy lesních celků.

Na zájmové ploše NP se v letech 2008 - 2009 v průměru ročně těžilo 30 768 m³ dřevní hmoty, tj. 3,3 m³/ha/rok. LHP stanovují průměrně 4 m³/ha/rok, tj. těží se tedy 82,5 % schváleného etátu LHP. CPP činí přibližně 6 m³/ha/rok, průměrný roční přírůst hmoty hroubí je asi 4,2 m³/ha. Těží se tedy přibližně 67% CPP, resp. 95% průměrného přírůstu hmoty hroubí lesních celků na území navrhovaného NP.

Jedná se tedy spíše o intenzitu těžby, protože do intenzity lesnického managementu je zahrnuto ještě více aspektů. Současně bude nezbytné upozornit na případnou změnu zřizovatele v případě přechodu na NP.

Lesnické hospodaření v dikci MZE je naprosto odlišné od dikce MŽP. Tato změna by přinesla jiný pohled např. na ochranu EVL (evropsky významných lokalit) a ostatních vrstev OP (ochrany přírody).

Těžba se provádí ze 70% náseky a 30% podrostním způsobem. Průměrná zásoba dřevní hmoty je 200 m³/ha, tj. těží se asi 1,7% průměrné zásoby. Objem těžby SM činí 42% úhrnu ročních těžeb.

Cílem ochrany navrhovaného NP Krivoklátsko je uchovat přírodní hodnoty Krivoklátska a zachovat přírodovědně významné fragmenty území, společenstev živočichů a rostlin a biologickou diverzitu ve všech směrech spolu se speciální péčí o EVL. Z lesnického hlediska lze dané území hodnotit podle vyhl. č.60/2008 Sb o plánech péče, viz příloha č.2, takto:

Stupeň přirozenosti	%
1 les původní	0
2 les přírodní	0
3 les přírodě blízký	13
4 les kulturní	42
5 les nepůvodní	45
? -	100

Pohled na přírodní strukturu lesa zde prohlubuje tabulka porovnávající skutečné a teoretické (typologicky odvozené) zastoupení dřevin na ploše plánovaného NP (%), viz příloha č. 1.

V současné době tvoří na zájmovém území 60% plochy dřeviny původní a 40% dřeviny nepůvodní.

Hodnocení přirozenosti lesů podle vyhlášky č.60/2008 Sb, resp. č. 64/2011 Sb., pro tisíciletou kulturou poznamenané území Středních Čech lze modifikovat.

Připustíme-li na území 3 – "les přírodě blízký" managementové zásahy ve prospěch ochrany přírody, což je v praxi zcela běžné, pak za 20 let bude lesů hodnocených jako přírodě blízké, minimálně o 10-20% více než stanoví striktně vyhláška.

V tomto ohledu je dobré poukázat na mimořádnou obtížnost a dlouhodobost přeměny lesa na ekosystémy s přirozenou dřevinnou skladbou, což samo o sobě nemusí být ještě ekologicky stabilní porost. Takové porosty se budou vyznačovat ještě i věkovou rozrůzněností, které je možná ještě dlouhodobější změna než změna dřevinné skladby. Spíše se bude jednat pouze o iniciační stádia, která budou přesto trvat desítky let. Nezbytné je i stanovení jednoznačných pravidel postupných kroků na přechod k přirozeným ekosystémům bez ohledu na časovou osu. Přeměna se tedy bude týkat omezování nepůvodních dřevin a

nepřirozené dřevinné skladby i když zde budou dřeviny původní, ale na nevhodných stanovištích.

To je také v souladu s hodnocením přirozenosti lesů v publikaci Péče o chráněná území, II. lesní společenstva, J.Michal, V.Petříček a kol., AOPK ČR, Praha 1999, tab. Str. 137.

Také lze připomenout, že lesnická věda publikovala zásady cílevědomé péče o lesní ekosystémy tradičně již od prof. Konšela a prof. A. Zlatníka až po současné profesory lesnických vysokých škol v Praze, Brně i Zvolenu.

Metody jak speciálním managementem dovést lesní ekosystémy do ekosystémů klimaxových jsou dostatečně známy (**přechod na klimaxová stádia by se týkal s vysokou pravděpodobností několika staletí**). Přes to však **nebyly např. v NPŠ uplatněny a zvítězil avanturismus**, který vedl ke zničení kulturních lesních porostů na území cca 22 000 ha (46 %) pod správou NPŠ.

V lesnické praxi vedou k tomuto způsobu péče o lesy zásady plánů péče všech stupňů, které jsou v oblasti Křivoklátska ve schválených lesních hospodářských plánech respektovány. (Pozn: jinak by nebylo Správou CHKO umožněno jejich schválení).

Zde zbývá jen demokratická diskuse mezi přírodovědci a lesníky vedoucí k definování přijatelného pole metod, způsobů péče o lesy.

Z předložených tabulek vyplývá, že současný trend lesnické péče je v souladu s požadavky na zlepšení přírodního stavu lesů. Zmenšuje se plocha SM, MD a BO a zvyšují se plochy DB a BK. Záměna dřevinné skladby je podle možností přírodních podmínek proces dlouhodobý, rozhodně několik generací. Tento proces bude rozhodně vyžadovat speciální rozbor, další šetření a podrobné plány.

Požadavky IUCN za II. kategorii NP nejsou v současné době splnitelné.

Přiblížení se kritériím IUCN bude vyžadovat dlouhou dobu.. Je tedy zde především otázka, zda neponechat současný systém ochrany území formou CHKO+ NPR,PR a EVL do doby pro hodnocení NP příznivější.

Z pohledu na stav lesních ekosystémů a podle ostatních zkušeností z NPŠ je vhodné upozornit na skutečnost, že přiblížení se kritériím IUCN bude nereálné. Ze známé a nebo předpokládané doby přeměny lesních ekosystémů a vzhledem k jejich současnému stavu jednoznačně vyplývá, že bude muset dojít buďto k akceptaci kritérií kat. II IUCN dříve než je pro lesní ekosystémy vhodné a nebo bude nezbytné jednoznačně a otevřeně říci, že je doba přeměny na původní a stabilní lesní ekosystémy a přiblížení se kritériím IUCN časově neslučitelné.

I když bude NP Křivoklátsko vyhlášen v současné době, stejně bude muset budovat lepší stupně přirozenosti lesa dlouhodobě, tj. podobně jako nyní se provádí v rámci stávajícího systému OP.

Trend současného managementu LČR je v souladu se současnými požadavky ochrany území. Je řízen OP schválených plánů péče zpracovaných do LHP.

Posun lesa k přírodě bližšímu stupni bude proces dlouhodobý (několik generací) a složitý. Území je poznamenáno tisíciletou kulturní činností člověka. Intenzivní tlak na dřevovýrobu v zájmovém území NP začal počátkem 19. století byl motivován potřebou dřeva a ekonomickým výnosem z lesa.

Maximálně přes 2/3 přírodě vzdálených lesů v současné době je důsledkem uplatňování teorie nejvyššího ekonomického výnosu z lesa. Je však zřejmé, že hodnocení zdejších lesů podle vyhl. č. 60/2008 Sb, resp. 64/2011 Sb., odvozené pro přírodní lesy, je problematické.

Připomíná se, že sociálně-ekonomická cena mimoprodukčních funkcí lesa je zde cca. 1,4 x vyšší než dřevoprodukční. Výroba dřevní hmoty nemůže být proto hlavním posláním péče o les.

Není zatím vůbec řešena otázka základní: bude OP zaměřena na ochranu fragmentů přírody konservací nebo půjde o ochranu přírodních procesů?

Zde jen se podotýká, že i v těchto pohledech na koncepci NP je podstatný rozdíl. Tato záležitost by měla být v návrhu NP do hloubky i s prognózou všech dopadů propracována.

Myšlenka ochrany přírodních procesů byla prezentována v NPŠ po roce 2004 a ukázala se jako nekvantifikovatelná a nedefinovatelná. Reálná je ochrana ekosystémová, která zakládá sama o sobě ochranu přírodních procesů.

Z výše uvedených důvodů vzniká naléhavá potřeba široké odborné diskuze o stupni OP v zájmovém území. Tato otázka je podle našeho názoru v současné době zcela otevřená a její definitivní řešení je záležitostí budoucnosti.

Vzhledem ke zkušenostem s NP Šumava je nutno postupovat s velkou obezřetností a předběžnou opatrností a v konkrétních podrobných cílech a záměrech NP mít předem jasno. Tato věta je nejdůležitější.

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny v platném znění, stanoví v části třetí, hlavě druhé, legislativní podmínky pro národní parky. V § 15 v odst. (1) definuje národní parky jako „rozsáhlá území jedinečná v národním či mezinárodním měřítku, jejichž značnou část zaujímají přirozené nebo lidskou činností málo ovlivněné ekosystémy, v nichž rostliny, živočichové a neživá příroda mají mimořádný vědecký a výchovný význam“.

V odst.(2) stanovuje, že „veškeré využití národních parků musí být podřízeno zachování a zlepšení přírodních poměrů (**toto ustanovení je už léta**

vykládáno v NPŠ nejrůznějšími způsoby a „zlepšení přírodních poměrů“ je mimořádně ošidné) a musí být v souladu s vědeckými výchovnými cíli sledovanými jejich vyhlášením“.

V odstavci (3) se praví, že „národní parky, jejich poslání a bližší ochranné podmínky se vyhlášují zákonem“.

Je nutné si uvědomit, že veškeré ekosystémy včetně lesních v Evropě včetně Česka byly člověkem nějakým způsobem ovlivňovány a měněny již po 2 tisíciletí. K totální změně lesních porostů došlo během posledních tří set let v souvislosti se zvýšenou potřebou dřeva jako suroviny a hlavně jako zdroje energie pro rychle se rozvíjející průmysl a dopravu.

Dříví se stalo s nástupem průmyslové revoluce od poloviny 18. století lukrativní komoditou na trhu. Rozvoj hornictví a hutnictví zvyšoval poptávku po dříví. energii parním strojům dodávalo palivové dříví. Ještě v polovině 19. století 90% dříví sloužilo jako palivo. Veškeré pralesovité celky byly smýceny. V ochraně zůstaly jen rezervace anebo nepřístupné pralesovité fragmenty na příkrých stráních, pokud i ty nebyly převedeny na pařeziny jako zdroj paliva pro obyvatele venkova. Lesy přírodě blízké byly převedeny na tvar lesa hospodářského, pro který zejména v Německu byl vypracován technicky dokonalý systém věkových tříd. Jako nejvýhodnější pro tento hospodářský tvar lesa pro svoje vynikající vlastnosti a značnou ekologickou přizpůsobivost vyhovoval ve středoevropských podmínkách smrk ztepilý (*Picea abies*). Proto dodnes převažují smrkové monokultury.

S nevýhodami hospodářských smrkových monokultur nebyly zpočátku valné zkušenosti. A když se začaly projevovat, lesnická nápravná opatření brzdil tlak poptávky na trhu.

Tak tomu bylo zcela obecně, nejen na Šumavě nebo na Křivoklátsku. Na Křivoklátsku brzdil rozvoj smrkového hospodářství nepříznivý srážkoteplotní faktor pro smrk, který však fakticky umožnil lesníkům hospodaření šetrnějšími metodami. Tento přístup k lesnímu hospodářství jak na majetcích královských, resp. státních, tak na soukromých měl za následek zachování tvaru přírodě blízkého lesa v hospodářských lesích. Zejména na nepřístupných kamenitých svazích byla těžba velmi omezena. Tak se dochovaly lesy, které ač byly a jsou lesy hospodářskými, jsou svým složením a tvarem přírodě blízké s 52 druhy dřevin, s množstvím dochovaných druhů rostlin (1 800) a živočichů.

Některá maloplošná území byla vyhlášována státními přírodními rezervacemi (24 MZCHÚ).

Z těchto důvodů bylo Křivoklátsko v roce 1977 vyhlášeno biosférickou rezervací UNESCO a v roce 1978 byla na území 628 km² vyhlášena CHKO Křivoklátsko. V lesích Křivoklátska hospodaří převážně LČR, s.p., LS Křivoklát, jižní část patří Ing. Jerome Mansfeldovi, LRS Zbiroh. Lesníci obou majetků zachovávají dobrou tradici šetrného hospodaření v lesích. Využívají clonných, obrubných a předsunutých sečí k přirozenému zmlazování a výsadbě a podsadbě chybějících dřevin zejména jedle bělokoré, buku lesního

a obou druhů dubu. V omezené míře ve vlhkých údolích a na srážkově exponovaných svazích se pěstuje prosperující chlumní fenotyp smrku ztepilého. Dvoustetletou tradicí má pěstování modřínu opadavého jesenické provenience, který zde zdomácněl a vytvořil ceněný fenotyp modřínu křivoklátského. Pod jeho clonou se výborně daří obnova jedle bělokoré a buku lesního z původních semenných porostů. Těmito šetrnými způsoby s vylučováním holin, pokud nejsou způsobeny přírodními kalamitami, se daří nenásilné přeměny a převody lesa ke tvaru a složení přírodě blízkému beze ztrát materiálních, environmentálních, estetických i morálních. Navíc jsou s tím spojené vícenáklady vesměs financovány z hospodářských výsledků lesní správy, tedy bez mimořádných mandatorních výdajů ze státního rozpočtu.

Na základě dlouholetých zkušeností s těmito šetrnými způsoby převodů lesa vypracoval bývalý ředitel státních lesů a pozdější spolupracovník správy CHKO KŘIVOKLÁT Ing. Miroslav Pecha projekt na zřízení demonstračního objektu „Lesnického parku“ jako součásti mezinárodní sítě modelových lesů „The International Model Forest Network“. Je to alternativa i pro další, přírodovědně cenné a přitom hospodářsky využívané lesní celky na celém území ČR.

„Lesnický park se zamýšlí jako jedinečný demonstrační objekt s možností srovnávání stavu lesních ekosystémů ponechaných přirozenému vývoji se stavem porostů cíleně lesnický obhospodařovaných. To vše na poměrně rozlehlých územích ležících ve stejných přírodních podmínkách těsně vedle sebe. Tím se zde naskýtá obrovský zdroj studijního materiálu a potenciál možností poznávání pro lesnické i ochránářské odborníky“.

Zřízení Lesnického parku je šetrnou alternativou oproti nezvládnuté doktríně bezzásahovosti v 1. zónách národního parku, jejíž dnes již zmatené praktikování na Šumavě způsobilo nesmírné ztráty materiální, etické i estetické, změnu krajinného rázu i vodohospodářských podmínek v CHOPAV ŠUMAVA (vlád. nař. č. 40/1978 Sb.), ale vedlo i ke ztrátě společenské důvěry a politické prestiže. **Statut Lesnického parku odpovídá definici Národního parku kategorie VI. podle IUCN (viz Zásady kategorizace CHÚ na základě managementu, IUCN 2000).**

Národní park může být vyhlášen pravděpodobně i v kategorii IV dle zásad kategorizace IUCN. Bezzásahovost v 1. zónách je další mimořádně složitý problém, který může být aplikován spíše jen výjimečně a v ekosystémech např. alpských, kde téměř lidská noha nikdy nevkročila a nelze je téměř ničím ohrozit.

V NP Šumava se po dvaceti letech ukázalo, že absolutní bezzásahovost je neslučitelná s dynamickým vývojem lesních ekosystémů a může být nepřekročitelnou bariérou i v době drobné nezbytné intervence.

Jednotlivý druh intervence ani nelze prognózovat a nebo velmi volně. Potom se může stát, že i velmi šetrné opatření pro zlepšení přírodních poměrů je vykládáno jako absolutně nepřípustná intervence.

Ochránci přírody a zelení aktivisté často argumentují ve prospěch vyhlášení národního parku II. kat. dle IUCN tím, že **na Křivoklátsku je „přezvěřeno“**, zvěř okusem ničí semenáčky a podrost, loupáním a ohryzem poškozují kmeny, spásá vzácné rostliny, její ochozy erodují svahy. Abychom se k tomu mohli seriózně vyjádřit, museli bych mít k dispozici seriózní dlouhodobé dokumentace stavů zvěře a vývojového trendu a osobně v terénu podrobně prozkoumat a zdokumentovat rozsáhlejší území, tedy minimálně na celé ploše dnešního Lesnického parku Křivoklátsko, aktuální škody způsobené zvěří.

„Přezvěření“ je problémem mnoha revírů v ČR. V žádném případě však **argument "přezvěření" není relevantní argument pro vyhlášení národního parku, spíš je kontraproduktivní.** Přezvěření, pokud k němu dojde, vede poškozování lesa a k likvidaci přirozené obnovy a je výsledkem nevhodného mysliveckého hospodaření a špatné práce dozorových a správních státních orgánů. Tam je nutné hledat urychlenou nápravu.

Myslivecké hospodaření je mimořádně důležité pro přeměnu lesních ekosystémů, protože jakékoliv stavy zvěře mohou již založený smíšený porost za několik let opět změnit na např. smrkovou monokulturu. Dobrým příkladem jsou porosty např. v Tatrách a nebo na Šumavě, kdy byl bezzásahovostí vůči zvěři opět zvrácen stav lesního porostu na původní nevhodnou smrkovou monokulturu. To lze vyzorovat na Šumavě za období téměř dvou set let.

Na území Křivoklátska již existuje převrstveno několik statutů ochrany přírody a krajiny: je to Biosférická rezervace (1977), CHKO Křivoklátsko (1978), byly vyhlášeny EVL, NPR, PR, PP, Ptačí oblast Křivoklátsko (2005).

Územní ochrany je zde tedy dost. Proč nejsou využity, je otázkou dobrého fungování správy CHKO a její aktivní spolupráce s lesními správami, obcemi a Středočeským krajem. Pokud správa CHKO Křivoklátsko nedokáže použít kompetencí daných jí zákonem, není to argumentem pro navrstvení ještě další vyšší vrstvy ochrany přírody na úrovni národního parku velmi striktní II. kategorie podle IUCN, zejména jestliže na inkriminovaném území není žádný, zdůrazňujeme žádný les původní, žádný les přírodní a les přírodě blízký zaujímá jen 13% území. Viz příložené tabulky podle doc. Ing. Švihly, CSc.

Křivoklátsko je území přírodně velice cenné s velkým množstvím dochovaných druhů rostlin a živočichů, s lesy využívanými lidmi sice už od starověku, avšak díky velmi dobré lesnické péči udržované v příznivém stavu přírody a s krajinou málo narušenou technickými stavbami a zásahy.

Je naprosto oprávněně chráněno jako CHKO Křivoklátsko, jako Biosférická rezervace, jako Ptačí oblast i jako EVL, avšak není

připraveno na okamžité vyhlášení národního parku striktní II. kategorie dle pravidel IUCN.

Při vnucení dogmatu bezzásahovosti a tzv. "přírodních procesů" podle vzoru NP Šumava tomuto území se 87% uměle vysázeného lesa s více než 20% smrku velmi pravděpodobně by došlo k jeho kalamitní destrukci.

Prosazením stejného principu, jako na Šumavě by ke kalamitní destrukci došlo zcela jistě, pro zastoupení SM a pravděpodobně i BO. Při tom je nezbytné vzít v úvahu zastoupení dřevin v lesních porostech za uvažovanou hranicí NP, protože kalamitně přemnožený škůdce, např. kůrovec nebude působit jen uvnitř NP, ale i v okolí několik km vzdáleném.

V Praze dne 8. února 2012

*Ing. Vladimír Valenta, CSc.
Praha*

*Ing. Miloš Juha, Ph.D.
Vimperk*